

Міністерство освіти і науки України
Державний біотехнологічний університет

ЗАТВЕРДЖУЮ:
В.о. ректора ДБТУ
Андрій КУДРЯШОВ
«30» червня 2023 р.

ПОЛОЖЕННЯ
про практичне навчання здобувачів вищої освіти Державного
біотехнологічного університету

УХВАЛЕНО:
рішення Вченої Ради ДБТУ
протокол № 10 від «30» червня 2023 р.

Харків – 2023

1. Мета і завдання практичного навчання

Метою практичного навчання здобувачів усіх рівнів вищої освіти університету є узагальнення набутих теоретичних і практичних знань, одержання професійних навичок і умінь, що формують фахівців з вищою освітою відповідно до освітнього рівня та сприяють поліпшенню якості підготовки фахівців. Завданням практичного навчання є:

1) підготовка фахівців, які будуть спроможні вирішувати виробничі завдання в сучасних ринкових умовах і володіти сучасними прийомами і методами, що є складовими новітніх технологій;

2) набуття навичок:

- прийняття самостійних рішень, виходячи із конкретної виробничої ситуації;
- впровадження у виробництво прогресивних технологій, досягнень передового досвіду та результатів наукових досліджень;
- співпраця з трудовим колективом.

Практичне навчання передбачає безперервність і послідовність його проведення, сприяння закріпленню відповідних компетентностей у майбутніх молодших бакалаврів, бакалаврів і магістрів.

2. Складові практичного навчання

Практичне навчання складається із лабораторних і практичних занять, тренінгів навчальних, технологічних і виробничих практик.

Лабораторне заняття – форма заняття, при якому здобувачі під керівництвом викладача особисто проводять натурні або модельні експерименти з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень певної навчальної дисципліни, набувають практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обладнанням, обчислювальною технікою, вимірювальною апаратурою, методикою досліджень у конкретній предметній галузі.

Лабораторні заняття проводяться у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях з використанням устаткування, пристосованого до умов освітнього процесу. В окремих випадках лабораторні заняття можуть проводитись в умовах реального професійного середовища.

Лабораторне заняття також включає проведення поточного контролю підготовки здобувачів до виконання конкретної лабораторної роботи, виконання завдань теми занять, оформлення індивідуального звіту з виконаної роботи та його захист перед викладачем.

Практичне заняття – форма заняття, при якому викладач організує детальний розгляд здобувачами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички для їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих завдань.

Практичні заняття проводяться в аудиторіях або в навчальних лабораторіях, оснащених необхідними технічними засобами навчання,

обладнанням, інструментами, приладами, обчислювальною технікою. Проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння здобувачами необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різної складності для розв'язування їх на занятті.

Практичне заняття включає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок здобувачів, постановку загальної проблеми викладачем, її обговорення за участю здобувачів, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку та оцінювання.

Навчальні практики проводяться на першому, другому та третьому курсах програм підготовки молодших бакалаврів, бакалаврів у навчальних, навчально-науково-виробничих лабораторіях, на дослідних полях, у дендрологічному парку, на полігонах кафедр, у навчально-дослідних господарствах університету, а також у провідних підприємствах, організаціях та установах України, що відповідають вимогам освітньо-професійних програм підготовки молодших бакалаврів, бакалаврів.

Завданням таких практик є ознайомлення здобувачів зі специфікою спеціальності підготовки, формування компетенції, в окремих випадках – оволодіння робітничою професією з числа спеціальностей відповідної галузі. Окремі розділи навчальних практик можуть виконуватися в екскурсійному варіанті на підприємствах України. Керівництво практикою забезпечують науково-педагогічні працівники університету, які відповідають за виконання програми практики та співробітники тих навчально-наукових підрозділів, які безпосередньо надають допомогу при виконанні завдань програм практики.

Зміст, форми, тривалість, терміни проведення навчальної практики визначаються навчальним планом, програмою та графіком практики.

Технологічні практики проводяться на старших курсах навчання. Завданням таких практик є розширення, поглиблення та закріплення знань, які здобувачі отримують під час вивчення циклу спеціальних дисциплін та формування вмінь практичного застосування цих знань в умовах виробництва, набуття і вдосконалення професійної майстерності, а також збір матеріалів для виконання курсових проектів (робіт). Такі види практик проводяться в навчально-виробничих і навчально-науково-виробничих лабораторіях університету, науково-дослідних установах і дослідних господарствах, передових підприємствах, рекомендованих обласними департаментами агропромислового розвитку та агентствами України на основі укладених договорів. Керівництво практикою забезпечують науково-педагогічні працівники кафедр університету та особи з числа адміністративного персоналу господарств, підприємств, організацій та установ.

Тренінг – форма практичного навчання шляхом інтенсивного спілкування учасників освітнього процесу для розуміння ключових понять і закономірностей явищ дисциплін, що вивчаються з обраної спеціальності. Вона, на відміну від традиційної форми навчання ініціює комунікативність, самостійність та здатність здобувачів до прийняття рішень, взаємодії, сприяє інтенсивності навчання. Крім того знання, отримані під час роботи тренінгу

не подаються у готовому вигляді, а стають результатом активної діяльності самих його учасників. Тренінгові заняття можуть бути різної тривалості від 2-4 академічних годин (тривалість 45 хв. кожна) до декількох днів поспіль (залежно від програми дисципліни або спеціальності). Терміни проведення тренінгових занять визначаються навальним планом, програмою та графіком проведення навчальних занять.

Проведення тренінгу допоможе кожному його учаснику стати більш компетентним, відкрити в собі можливості відчуття того, що він знає більше, зрозуміти інших людей через реальну взаємодію в ході роботи.

Робочі місця учасників тренінгу створюються методом малих груп, кількість осіб у яких від 5 до 12. Під час тренінгів слід уникати «аудиторного стилю». Під час тренінгу здобувачі мають відчувати рівнозначність позицій, має бути атмосфера відкритості, увага та інтерес один до одного.

Для раціональної організації праці здобувачів під час тренінгу необхідно використовувати бланки первинних документів, операційні та технологічні картки, методичні рекомендації, посадові інструкції та роздатковий матеріал для самостійної роботи, перелік рекомендованої літератури, зразки вирішення практичних завдань здобувачами.

Тренінг проводить викладач, який спілкується з учасниками на рівних і є авторитетним каталізатором усіх процесів, що відбуваються у тренінговій групі, добре володіє програмою дисципліни та методикою проведення тренінгової гри (як зацікавити учасників, зняти напруження, спрямувати здобувачів на конструктивне вирішення проблеми тощо), а також уміти оцінювати результати тренінгу.

Педагогічна практика – ставить за мету адаптацію здобувачів вищої освіти до безпосередньої професійно-педагогічної діяльності, сприяння формуванню у них конкретних уявлень про майбутню професію, поглиблення педагогічного мислення та психолого-педагогічних знань щодо їх застосування на практиці. Під час проходження педагогічної практики у здобувача має сформувавши вміння проектувати власну педагогічну діяльність для реалізації її в реальних умовах і давати їй відповідну самооцінку.

Педагогічна практика для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти першого та третього курсу спеціальності «Професійна освіта» проводиться при вивченні гуманітарних, соціально-економічних, природничо-наукових і професійних дисциплін, а також на вміннях, набутих при проходженні інших видів практик після освоєння ними теоретичної частини професійно-педагогічної підготовки та методики дидактичного проектування професійного навчання. Тривалість та терміни проведення педагогічної практики визначаються навальним планом, програмою та графіком проведення навчальних практик.

Базами проходження педагогічної практики можуть бути заклади профільної середньої, професійної, позашкільної передвищої освіти, підприємства, установи та організації галузі України.

Керують педагогічною практикою викладачі кафедри педагогіки і психології. Від бази практики можуть керувати практикою заступники

директора з навчально-виробничої і навчальної роботи, майстри виробничого навчання, викладачі професійних дисциплін і класні керівники.

Підсумком педагогічної практики є звіт про виконання вимог її програми на основі якого складається залік.

Виробничі практики є заключним етапом теоретичного і практичного навчання. Вони проводяться у структурних навчально-науково-виробничих підрозділах університету, філіях кафедр, науково-дослідних і проектних установах, базових господарствах і підприємствах України на випусковому курсі з метою узагальнення і вдосконалення набутих знань, практичних умінь і навичок, оволодіння професійним досвідом та готовністю випускників до самостійної трудової діяльності, а також збирання матеріалів для підготовки кваліфікаційних робіт здобувачами вищої освіти початкового (короткого циклу), першого (бакалаврського), другого (магістерського) рівнів.

Навчальна, виробнича та предатестаційна практика для здобувачів заочної форми навчання планується відповідно до освітньої програми – єдиної для обох форм навчання та навчального плану.

Тривалість навчальної практики/тренінгів на заочній формі навчання у навчальному плані визначається в обсязі 20% від тривалості практики на денній формі навчання.

Тривалість виробничої практики в межах однієї освітньої програми є тотожною для студентів всіх форм навчання та не включається у додаткову відпустку у зв'язку з навчанням, передбачену Законом України «Про відпустки».

Предатестаційна (виробнича) практика, яка є частиною підготовки до написання кваліфікаційної роботи, включається до зазначеного в Законі України «Про відпустки» періоду підготовки та захисту кваліфікаційного проекту (роботи) строком чотири місяці, на який надається додаткова оплачувана відпустка у зв'язку з навчанням.

Студентам заочної форми навчання, які працюють за фахом майбутньої спеціальності, може бути зараховано проходження виробничої практики розпорядженням по деканату, за умови надання відповідних підтверджуючих документів та складання підсумкового звіту.

Студенти заочної форми навчання можуть проходити практику за основним місцем роботи, за умови надання відповідної довідки/листа від підприємства про забезпечення проходження практики за відповідною спеціальністю зі складанням підсумкового звіту.

Студентам заочної форми навчання, які навчаються без відриву від виробництва і відповідно до рішення кафедри направляються на виробничу практику, керівники підприємств мають право надати додаткову відпустку без збереження заробітної плати, на підставі довідки деканату про термін практичної підготовки, відповідно до навчального плану.

У випадках, коли проходження виробничої практики студентом заочної форми навчання за об'єктивних умов не є можливим, кафедра, відповідальна за проходження практики, за узгодженням з гарантом освітньої програми, може змінити форму її проходження в спосіб, який забезпечить отримання відповідних програмних результатів навчання.

3. Бази практичного навчання бакалаврів і магістрів

Базами навчально-виробничого процесу бакалаврів і магістрів Державного біотехнологічного університету є навчальні, навчально-наукові, навчально-науково-виробничі лабораторії університету, навчально-наукові, виробничі центри університету.

Інші бази практики використовуються з числа установ, провідних підприємств, організацій різноманітної форми власності, що мають належні умови для виконання програми практики відповідно до вимог освітньо-професійних програм підготовки фахівців. Із такими базами практичного навчання укладаються відповідні типові договори та формуються паспорти, які зберігаються у навчальному відділі та деканатах інституту/факультетів університету. Термін дії договорів встановлюється на період проведення конкретного практичного навчання або на термін до 5 років.

Здобувачі можуть самостійно, за погодженням з директором інституту/деканатом факультету і кафедрою, обирати для себе базу практики, пропонувати її для використання (за умови забезпечення виконання програми практики) та укладання договору.

Для здобувачів-іноземців бази практики передбачаються у відповідному договорі (контракті) щодо підготовки фахівців і можуть бути розташовані на території країн-замовників або в межах України.

Здобувачі-іноземці отримують програму практики, індивідуальні завдання, складають звіт за формою, установленою випусковою кафедрою. При проходженні практики в межах України здобувачі-іноземці дотримуються вимог цього Положення. За наявності державних, регіональних замовлень на підготовку фахівців перелік баз практики для здобувачів надають органи, які формують ці замовлення. При підготовці фахівців за цільовими договорами з підприємствами (організаціями, господарствами, установами) бази практики передбачаються цими договорами.

4. Організаційне забезпечення практичного навчання здобувачів

Організаційне забезпечення лабораторних (практичних) занять:

Лабораторні (практичні) заняття з дисциплін компонентів професійної підготовки проводяться у спеціально обладнаних навчальних, навчально-наукових, навчально-виробничих лабораторіях, у т.ч. в навчально-дослідних господарствах; на дослідних полях, полігонах кафедр. Відповідальними за організацію і проведення лабораторних (практичних) занять в університеті є навчальний відділ, деканати та відповідні кафедри.

Організаційне забезпечення практик здобувачів:

- відповідальними за організацію і проведення практик здобувачів в університеті є навчальний відділ, деканати, відповідні кафедри;
- відповідальними за проведення практик здобувачів в інституті/факультеті є директор інституту/декани факультетів, завідувачі кафедр;

- керівництво проведенням практик здобувачів університету на базах практики здійснюють керівники практики від кафедр, а від бази практики галузеві фахівці – головні та провідні спеціалісти. Контроль та супровід практичного навчання у навчально-дослідних господарствах університету здійснює керівник виробничої практики. Крім того він відповідає разом з директором інституту/деканами факультетів за:

- пошук провідних установ, підприємств, організацій будь-якої форми власності в Україні та зарубіжжі з метою якісного проведення на їхній базі практик здобувачів відповідно до освітньо-професійної програми підготовки;

- контроль за якісним проведенням практик здобувачів у виробничих підрозділах університету та базах практики не лише Харківської, а й інших сусідніх областей України;

- надання допомоги базам практики щодо створення необхідних умов для якісного проведення практик здобувачів;

- внесення пропозицій ректорату щодо вдосконалення структури практичної підготовки, оснащення дослідних полів, навчальних, навчально-наукових та навчально-науково-виробничих лабораторій сучасною технікою, обладнанням, приладами.

Деканати інституту/факультетів щодо проведення практик здобувачів здійснюють такі організаційні заходи:

- контроль за здійсненням практичного навчання здобувачів, виконання завдань практики і результатів виконаних лабораторних (практичних) занять;

- контроль своєчасності укладання договорів з базами практик щодо проходження практики здобувачів, ведення обліку договорів з базами практик і надання допомоги в їх укладанні;

- своєчасна підготовка проекту наказу щодо проведення практики здобувачів, закріплення тематики та керівництва практикою від кафедр;

- оформлення та надання здобувачам направлення на виробничу практику, здійснення перевірки своєчасності оформлення прибуття до пункту призначення;

- контроль за проведенням організаційних заходів перед направленням здобувачів на практику, своєчасним захистом результатів практики на кафедрах, або міжкафедральних комісіях, проведення підсумкових студентських науково-практичних конференцій за результатами навчально-виробничого процесу.

Науково-педагогічний персонал кафедр, що відповідає за проведення лабораторних (практичних) занять здійснює такі заходи:

- розробляє та вдосконалює робочі навчальні програми дисциплін та науково-методичні матеріали;

- проводить організаційні заходи та інструктаж про порядок проведення занять і безпеку праці;

- надає здобувачам необхідні документи (індивідуальні завдання, методичні вказівки тощо);

- ознайомлює здобувачів із системою звітності за результатами проведення занять, а саме: оформлення робочого зошита, виконання

індивідуального завдання тощо;

- проводить зі здобувачами попереднє обговорення змісту та результатів проведення занять;

- подає завідувачу кафедри письмовий звіт про проведення лабораторних (практичних) занять із зауваженнями та пропозиціями щодо їх поліпшення.

Здобувачі допускаються до проходження лабораторних (практичних) занять, якщо:

- своєчасно отримали інструктаж з охорони праці та техніки безпеки, зробили відповідний запис на робочому місці з реєстрацією у журналі;

- ознайомились з методичними вказівками та правилами використання обладнання і приладів, а також після проходження експрес-контролю знань;

- лабораторія обладнана аптечкою для надання першої медичної допомоги та вогнегасником;

- прилади та матеріали для проведення лабораторних (практичних) занять справні й готові до використання.

Під час проходження лабораторних (практичних) занять здобувачі зобов'язані:

- своєчасно прибути до місця практичної підготовки;

- мати відповідний спецодяг для проходження лабораторних (практичних) занять в лабораторіях;

- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою занять;

- знати і суворо дотримуватися правил охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії під час проходження занять;

- вести робочий зошит та нести відповідальність за результатами виконаної лабораторної роботи.

5. Методичне забезпечення практичного навчання

Проведення усіх видів практичного навчання здійснюється згідно з наказами ректора університету. Наказ на проведення практичного навчання формується директором інституту/деканом факультету за поданням кафедр, відповідальних за його проведення і узгоджується з керівником виробничої практики, навчальним відділом університету.

Методичним забезпеченням практик здобувачів університету є:

- «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», затверджене наказом Міністерства освіти України від 08.04.1993 р. № 93»;

- Наскрізні робочі програми практик здобувачів;

- Паспорт баз практичного навчання (господарств, підприємств, установ тощо);

- Щоденник проходження практики здобувачами;

- Методичні рекомендації для підготовки звіту про виконання програми виробничої практики здобувачів;

- Пам'ятка здобувачу з дотримання вимог техніки безпеки та виробничої санітарії під час проходження виробничої практики;

Відповідальність за методичне забезпечення практичного навчання та його якість і впровадження несуть відповідні кафедри і директор

інституту/деканати факультетів. Контроль здійснює керівник виробничої практики університету.

6. Підведення підсумків і оцінювання результатів практичного навчання

Організацію підсумків проведення лабораторних (практичних) занять здійснює керівник занять відповідно до робочої програми навчальної дисципліни.

Підведення підсумків практики здійснюється після її закінчення за результатами виконання програми і оцінювання індивідуального завдання в межах навчальної дисципліни з окремою формою контролю або окремого змістового модулю.

Звіт про виконання програми виробничої практики оцінюється керівником від бази практики і разом зі щоденником, характеристикою тощо і подається на рецензування керівнику практики від кафедри.

Захист звіту за результатами виробничої практики проводиться перед кафедральною (міжкафедральною) комісією, склад якої розпорядженням формує деканат інституту/факультету.

Здобувачу, який не виконав програму практики частково або з поважних причин, термін її виконання може бути перенесений після відповідного наказу ректора на інший період, а якщо програма практики не виконана повністю або частково без поважних причин, то може бути надане право повторного проходження практики в інший час.

Здобувач, який не виконав програму практики і не атестований за її результатами, відраховується із числа здобувачів.

Підсумки навчально-виробничого процесу обговорюються на засіданнях кафедр, вчених рад інституту/факультетів і університету не рідше одного разу протягом навчального року.

Крім того навчально-виробничий процес, проблеми якості проходження виробничої практики у базових господарствах, підприємствах і установах щорічно розглядаються на науково-практичних студентських конференціях інституту/факультетів; проводяться конкурси на кращий звіт про виконання програми виробничої практики, конкурс відеороликів, анкетування практикантів про їх бачення перспектив самостійної діяльності після закінчення навчання.

За результатами навчально-виробничого процесу керівник виробничою практикою готує зведений звіт і надає його на розгляд ректорату та вченій раді університету.

7. Ресурсне забезпечення практики

Витрати на практику здобувачів входять складовою частиною в загальні витрати на підготовку фахівців.

Розмір витрат на навчальну та виробничу практики визначається кошторисом-калькуляцією, що розробляє університет із розрахунку вартості проходження практики одного здобувача за тиждень.

Джерела фінансування виробничої практики здобувачів університету визначаються формою замовлення на фахівців: за рахунок видатків державного або місцевих бюджетів, за рахунок коштів підприємств (організацій, установ), закладів усіх форм власності, закордонних замовників

або за рахунок коштів фізичних осіб.

Для фінансування виробничої практики можуть залучатися додаткові джерела фінансування, не заборонені законодавством.

Суб'єкти – замовники фахівців перераховують університету кошти на проведення практики у терміни і в обсягах, передбачених відповідними договорами (контрактами) на підготовку фахівців.

Оплата відряджень викладачам – керівникам практики здійснюється університетом відповідно до законодавства України про оплату службових відряджень.

Здобувачі випускового курсу, які навчаються без відриву від виробництва і можуть бути направлені для проходження виробничої практики, для чого можуть отримати додаткову відпустку зі збереженням заробітної плати за основним місцем роботи.

Оплата праці здобувачів на робочих місцях проводиться за фактично виконаний обсяг робіт відповідно до встановлених норм праці, норм часу, виробітку, обслуговування, посадових обов'язків, які діють для працівників підприємства (установи, організації), при цьому за ними зберігається право на одержання стипендії за результатами семестрового контролю.

За наявності договорів між університетом і базою практики та за умови сплати в період виробничої практики здобувачам заробітної плати п'ятдесят відсотків її, може направлятися на рахунок університету для здійснення його статутної діяльності, зміцнення навчально-матеріальної бази, соціального захисту здобувачів, проведення культурно-масової та фізкультурно-спортивної роботи тощо. Здобувачам на період практики, що проводиться за межами закладу вищої освіти, сплачуються добові за рахунок витрат на практичну підготовку в розмірах, встановлених законодавством, компенсується проїзд залізничним, водним і автомобільним транспортом до місця знаходження баз практики і назад (*при відповідних підтверджуючих документах та дозволу ректора університету і лише за наявності бюджетних асигнувань на ці цілі*).

При проходженні здобувачами практики за місцем проживання добові не виплачуються. Проїзд до баз практики і назад міським і приміським (до 50 км) транспортом практиканти оплачують за свій рахунок.

Проживання здобувачів-практикантів у гуртожитках або в орендованих для цього житлових приміщеннях баз практики забезпечується на умовах та в розмірах, передбачених договором.

8. Особливості здійснення практичного навчання здобувачів вищої освіти при здійсненні освітнього процесу в дистанційних умовах

Практичне навчання всіх здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітніми програмами підготовки фахівців всіх освітніх рівнів здійснюється згідно із затвердженим графіком освітнього процесу.

Дистанційна форма практичного навчання, як і звичайна, має сприяти закріпленню теоретичних знань і набуттю здобувачами практичних вмінь і навичок (компетентностей) обраної освітньої програми.

Для організації дистанційної форми практичної підготовки директору інституту/деканам факультетів необхідно:

- сформувати, погодити і подати на підпис ректору накази про направлення здобувачів на дистанційну навчальну або виробничу практику;

- спільно із завідувачами кафедр перевірити і розмістити на ресурсах університету програми навчальних, виробничих практик і тренінгів здобувачів для їх дистанційного проходження;

- підготувати і розіслати на електронні пошти завідувачів кафедр та керівникам практики відомості обліку успішності для оцінювання знань здобувачів за результатами виконання програм практики.

Для організації дистанційної форми здійснення практичного навчання здобувачів завідувачам кафедр, гарантам освітніх програм, керівникам практики від кафедр необхідно:

- забезпечити доступ здобувачів освіти до методичних рекомендацій щодо виконання практичних завдань і спостережень з необхідним відео супроводом для самостійного оволодіння здобувачами методиками і практичними навичками відповідно до програм практики; перевірити виконання зазначеного;

- забезпечити доступ здобувачів освіти до наявних переліки баз практичної підготовки, різних областей України для практичної підготовки і стажування здобувачів, з метою можливого дистанційного вивчення ними структури, досягнень та напрямів їх діяльності тощо, а також за погодженням з керівниками практики від кафедр направляти здобувачів на виробничу практику за місцем проживання.

Для організації дистанційної форми проведення навчальних та виробничих практик керівникам практики від кафедр необхідно:

- організувати і дистанційно проводити співбесіди зі здобувачами для чіткого виконання ними обов'язків та їхньої особистої відповідальності за якісне опрацювання завдань програми практики, дотримання вимог безпеки життєдіяльності тощо;

- дистанційно систематично контролювати виконання програми практики здобувачів та забезпечити передачу заключного звіту для зберігання на кафедрі;

- своєчасно заповнювати відомості обліку успішності та після завершення терміну практики і захисту звітів, надіслати їх сканкопії (фотокопії, скрінкопії тощо) на електронну пошту деканату інституту/факультетів.

- ***Керівнику виробничої практики університету*** слід підтримувати постійний зв'язок з базовими підприємствами, господарствами, установами, головними фахівцями та спеціалістами галузей виробництва, дослідними, науково-дослідними структурами університету й іншими виробничими формуваннями для забезпечення належного керівництва і контролю проведення практики в дистанційних умовах.